

Използване на платежни карти и предотвратяване на измами, свързани с тях, в Европа и у нас

Силвия Парушева*

Резюме: Платежните карти са основен и най-използван електронен платежен инструмент за плащания на гребно в Европа. Тяхната относителна важност сред останалите платежни инструменти е първостепенна. Анализът на данни на Европейската централна банка (ЕЦБ) показва, че използването им за изследвания 14-годишен период от 2000 г. до 2013 г. непрекъснато нараства в абсолютно и относително изражение. Същевременно остава актуален проблемът със сигурността на транзакциите с платежни карти. След известно регулиране на броя и стойността на картите измами в годините след пика им през 2008 г., през 2012 г. те отново бележат ръст. Като основен тип измами се утвърждават картово безналичните измами, които формират преобладаващия дял в стойността на транзакциите. За преодоляването им са възможни редица мерки, при това като основна се предлага използването на двуфакторна автентикация на потребителите, особено в средата на интернет в електронната търговия. Намалява значението на измамите чрез банкомати и POS устройства благодарение на почти изцяло приключилата миграция към използване на чип карти в съответствие с EMV стандар-

та, който се утвърждава като основното средство за противодействие на картово наличните измами. Въпреки относително слабото развитие на картовия пазар в България, значението на картите измами не бива да се подценява, като са наложителни нормативни промени с цел осигуряване на надеждно събиране на информация за броя и стойността им и ефективното им противодействие.

Ключови думи: платежни карти, картови измами, картово безналични измами, EMV, двуфакторна автентикация.

JEL: C82, C88, G15, G21.

Платежните карти, издавани от финансовите институции, са се утвърдили като основен и най-използван електронен платежен инструмент за плащания на гребно в Европа. Предимствата от използването им за потребителите и бизнеса са значителни, а изследванията показват, че страните с по-голям брой картови и други електронни плащания заплащат много по-ниска социална цена за платежните услуги на гребно като дял от БВП (ЕСВ, 2014а, р. 7) и постигат по-ефективен платежен оборот. Проследявайки статистиката на ЕЦБ относно значението на отделните платежни инструменти, се установява, че според важността си картите плащания заемат първо място.

* Силвия Парушева е доктор, доцент в Икономическия университет – Варна, e-mail: parusheva@ue-varna.bg

Целта на настоящата статия е да изследва използването на платежните карти в ЕС и специално в България, да анализира картовите измами според различните им разновидности, както и да очертае основните направления за противодействие на картово наличните и безналичните измами, а също да изведе препоръки за постигане на по-ефективна превенция на измамите.

Използване и значение на платежните карти сред останалите електронни платежни инструменти в ЕС

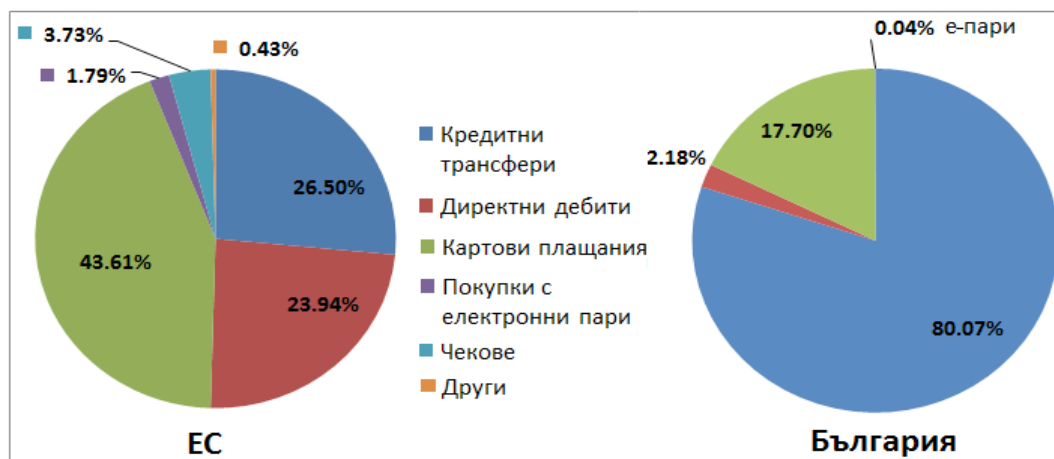
Относителното значение на електронните платежни инструменти в ЕС и в България, измерено с дела на транзакциите на отделните видове в общия брой за 2013 г., е представено на фигура 1.

Както се вижда от диаграмата, транзакциите с платежни карти в ЕС формират около 44 % от общия брой на транзакциите, следвани от кредитните трансфери (с 26,5 %) и директните дебити (с 24 %).

Още по-показателни са данните за транзакциите с отделните инструменти в динамика за периода от 2000 г. до 2013 г. (вж. фигура 2).

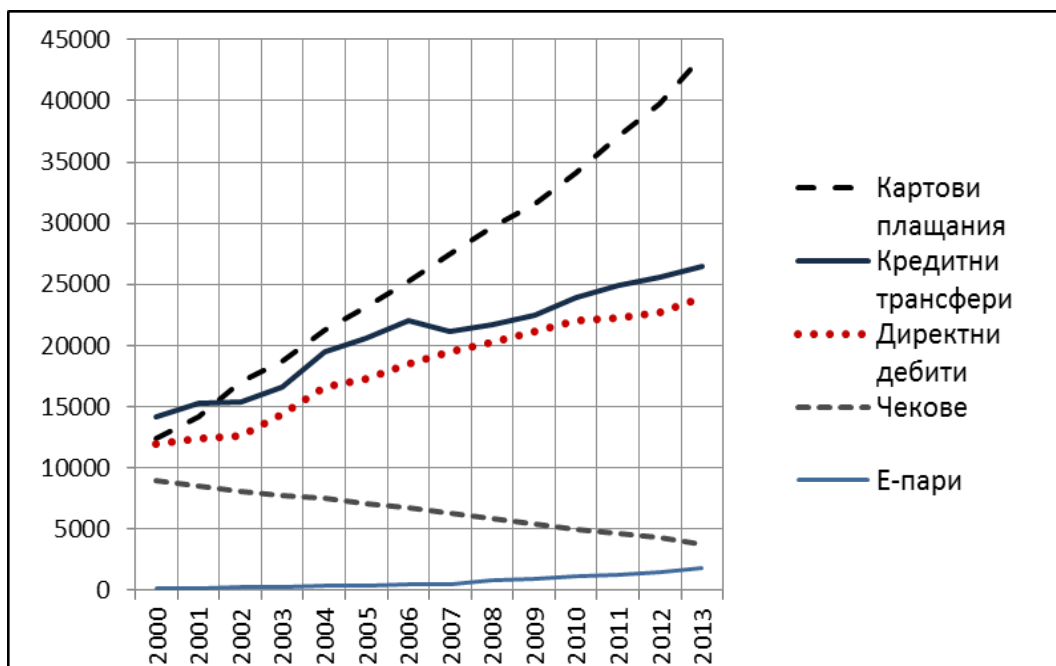
Докато през 2000 г. трите основни инструмента (карти, кредитни преводи и директни дебити) са имали приблизително еднакъв обем – по около 13 млрд. транзакции годишно за всеки от тях, то през 2013 г. са отчетени 43,6 млрд. картови плащания, 26,5 млрд. кредитни превода и около 24 млрд. директни дебита, т.е. ако увеличението при кредитните трансфери за 14-годишния период е 2 пъти, то при картовите плащания е 3,5 пъти, свидетелстващо за огромния потенциал и в бъдеще. При картовите плащания се отбелязва и най-бърз растеж за посочения период – съвкупният годишен темп на прираст при тях е над 10 %, докато при другите два инструмента е около 5 % (ECB, 2014а, р. 25).

Показателни са и данните за брой карти плащания на човек от населението на година, които свидетелстват за големи вариации в рамките на ЕС през 2013 г. (вж. фигура 3). Средно за ЕС той е 86 броя, като страните с най-широко използване на картовите плащания са: Швеция (250 бр.); Дания (243); Финландия (225); Великобритания (181), а сред тези с най-малко използване са България (6.25), Гърция (7), Румъния (9), Италия (30).

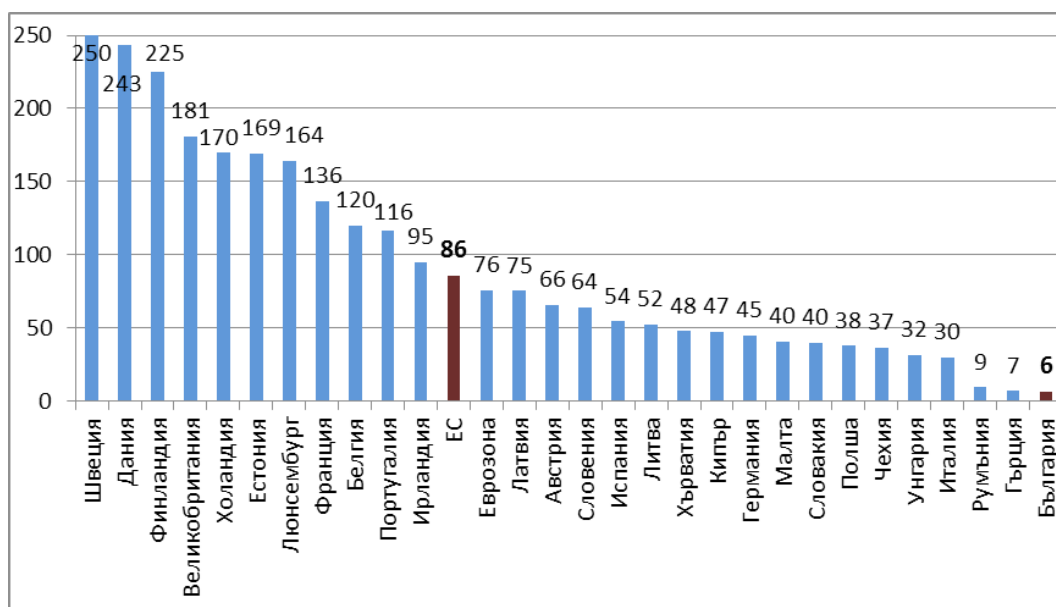

Фигура 1. Относителна важност на електронните платежни инструменти в ЕС и в България през 2013 г. (% от общия брой на транзакциите)(ECB, 2014d)

Управление на ресурси и разходи

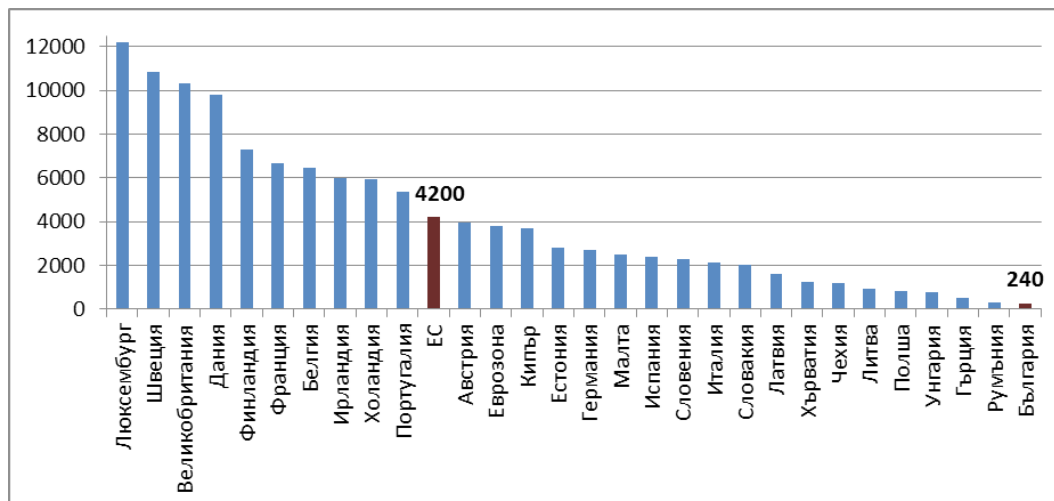
Фигура 2. Използване на платежните инструменти в ЕС за периода 2000-2013 г. (млн. транзакции) (ECB, 2014с)

Фигура 3. Брой картни транзакции на човек от населението на година (данни за 2013 г.) (ECB, 2014с)

Управление на ресурси и разходи

Значението на картовите плащания в ЕС и по отделни страни може да се оцени и въз основа на *показателя за стойността на годишните транзакции на човек от населението*. За целия ЕС средната стойност на годишните транзакции на човек възлиза на €4200 (Вж. фигура 4).

Фигура 4. Стойност на картовите плащания на човек от населението на година (данни за 2013 г., в €) (ECB, 2014с)

И при този показател се наблюдават големи разлики: в страни като Люксембург, Швеция, Великобритания стойността надвишава €10000 (съответно 12 210, 10840, 10300), а в други тя има значително по-ниски стойности, напр. в България (€240), Румъния (€310), Гърция (€510), Унгария (€790), изненадващо Италия (€2 120) и Германия (€2 730).

Посочените статистики, илюстриращи използването на платежните карти в различни аспекти, красноречиво **свидетелстват за все по-нарастващото им значение като електронен платежен инструмент**. Обобщението важи и за България, макар че посочените по-горе данни показват сериозно изоставане в сравнение с останалите страни в ЕС. В следващото изложение ще бъде направен анализ и оценка на развитието на картовия пазар у нас и използването на платежни карти от българските потребители.

Платежни карти и измами

Измами с платежни карти

Ясно откритите тенденции за нарастване на използването на платежните карти в ЕС са съпътствани с *все още нерешени проблеми със сигурността на картовите плащания*. Доказателство за този

факт са данните за равнището на картовите измами.

Картовите измами представляват **основен тип измами срещу финансовите институции и техните клиенти**. Те се отнасят към измамните инциденти, причиняващи най-големи щети на банките и потребителите. Според различни изследвания, глобално **между една трета и една четвърт от потребителите** съобщават, че са станали **жертви на картови измами** (Aite Group, 2012, р. 6).

Причините за тази закономерност при картово наличните транзакции се дължат на все още нерешения в световен мащаб **проблем с уязвимостта на платежните карти**, когато те са реализирани физически с **магнитна лента**, вместо с **чип**. В този случай картовите данни се съхраняват некриптирани в магнитната лента и при използването на картите на банкомат или ПОС

Управление на ресурси и разходи

устройство те могат лесно да бъдат скимирани и след това фалшифицирани. При картово безналичните транзакции причината е, че банките се затрудняват да удостоверят дали истинският картодържател извършва картово плащане основно при онлайн пазарене в Интернет или кибер престъпник, който е откраднал данните за картата. В този случай преходът към чип карти не помага за решаване на проблема с картовите измами.

В Европа ЕЦБ следи картовите измами в съответствие с канала, през който са реализирани, в следните типове:

- *картово безналични измами (КБИ) (card-not-present /CNP/ fraud)*, възникнали при плащаня през интернет, по пощата и телефона;
- *измами на банкомати (ATM fraud)*;
- *измами на ПОС устройства (point-of-sale – POS fraud)*.

Данните за стойността на картовите измами в Европа, които националните банки предоставят на ЕЦБ, се отнасят за страните в Единната зона за плащания в евро (Single Euro Payments Area¹ – SEPA). Зоната обхваща всички страни от Европейския съюз, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия, Швейцария и Монако.

Последните данни, които ЕЦБ публикува, се отнасят за **2012 г.** (ЕЦБ, 2014b). Те показват, че през тази година за първи път след 2008 г., когато е налице пик в равнището им с €1,4 млрд., и 3 поредни години със спад, отново се отчита нарастване на измамите с 14,8 % в сравнение с 2011 г. (вж. фигура 5).

Общата стойност на картовите измами с карти, издадени в SEPA, възлиза на €1,33 млрд. В абсолютен израз един евро на всеки €2 635 е изгубено чрез картова измама.

От гледна точка на броя на случаите на картови измами следва да се отбележи, че през 2012 г. те възлизат на 9,1 млн. тран-

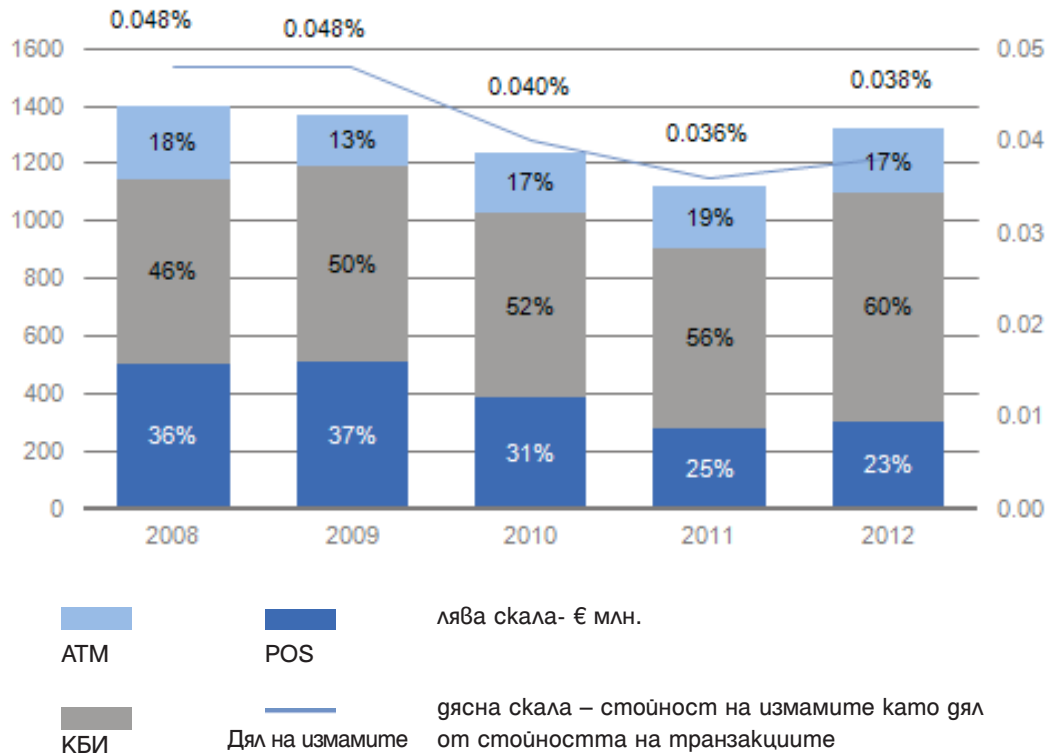
закции, което представлява нарастване с 14,8 % в сравнение с 2011 г., при това този ръст е двойно по-голям от ръста на транзакциите, който е 7,5 %.

През 2012 г. **КБИ** се характеризират не само с най-голяма абсолютна стойност – €794 млн., представляващи 60 % от общата сума на измамите, но и с най-значимия ръст от 21,2 % спрямо 2011 г. За сравнение – ръстът на измамите на POS терминали е 8,9 %, а на ATM – 3,7 %. Приносът на стойността на измамите на POS терминалите в общата стойност на измамите през 2012 г. възлиза на 23 %, а на ATM – на 17 %.

Проследени в динамика за 5-годишния период, дяловете на трите източници на измами показват следното (вж. фигура 5): при КБИ между 2008 и 2011 г. дялът остава на приблизително същите нива и значително се увеличи през 2012 г.; дялът на стойността на измамните транзакции на POS устройства показва тенденция към намаляване – от 36 % през 2008 г. намалява през следващите години, докато този на банкоматите е устойчив и се движи между 17 и 19 % (с изключение на 2009 г. с дял 13 %).

Измामите на ATM и POS устройства биват разделяни от ЕЦБ в четири категории: с *фалшифицирани карти (counterfeit)*, с *изгубени и откраднати карти (lost and stolen)*, с *неполучени карти (card not received)* и *други (other)*. При POS терминалите най-съществени са измамите от категорията изгубени и откраднати карти (43 % от стойността), следвани от фалшифицирани карти (40 %). При банкоматите измамите се дължат основно на категорията фалшифицирани карти (64 % от стойността), след което следват измамите с изгубени и откраднати карти (43 %) (ЕЦБ, 2014b, р. 12). В обобщение може да се посочи, че 51 % от стойността на измамите на POS и ATM устройства са причинени от фалшифицирани карти, а 38 % от изгубени и откраднати карти. При това следва да се има предвид, че повечето случаи на измами с фалшифициране на карти включват скимиране.

¹ SEPA е зона, в която потребителите, компаниите и другите икономически агенти имат възможност да нареждат и да получават плащания в евро при еднакви общи условия, права и задължения, независимо от местонахождението си на територията на Европа.

Фигура 5. Изменение на общата стойност на картовите измами в евро, извършени с карти, издадени в SEPA (ECB, 2014b, p. 9)

Картово безналичните измами – преобладаващ тип измами

През последните години относителната важност на КБИ все повече нараства. Доказателство за това се открива в трайната тенденция за нарастване на дела на КБИ в общата стойност на измамите (вж. таблица 1) – от 46 % през 2008 г. до вече цитираните 60 % през 2012 г.

Ако КБИ се разгледат в абсолютно изражение, се отчита, че от 2008 г. до 2011 г. те остават на приблизително близки равнища, като през 2012 г. бележат пик с вече споменатите €794 млн., за разлика от из-

мамите на АТМ и ПОС устройства, които намаляват през целия период.

Препоставките за нарастване на относителната важност на КБИ могат да бъдат обобщени в следните направления:

- изпреварващо нарастване на картово безналичните плащания с около 15-20 % на година за разглеждания период, а за всички останали транзакции средният растеж е само 4% (ECB, 2014b, p. 11).
- КБИ не се повлияват от мерките за повишаване на сигурността на картовите транзакции като EMV миграцията, за която ще стане въпрос по-долу, тъй като тя е насочена към борбата с измамите на банкомати и ПОС терминали.

Управление на ресурси и разходи

Таблица 1. Изменение на стойността на картово безналичните измами и дела им в общата стойност на измамите

Показател	Години				
	2008	2009	2010	2011	2012
Стойност (€ млн.)	649	684	648	655	794
Ръст/спад на стойността на КБИ на верижна база	-	5.4%	-5.3%	1.1%	21.2%
Дял на КБИ в общата стойност на измамите	46%	50%	52%	56%	60%

Местни и трансгранични картови измами и измами по страни

• Измами от гл.т. на местно/трансгранично разпределение

Разглеждането на измамите от гл.т. на географската локация на извършване на картовите транзакции и съответно на картовите измами дава допълнителен важен поглед върху проблема с измамите.

Географското разпределение на транзакциите, респ. на измамите, се следи от ЕЦБ в 3 направления: местни, презгранични в рамките на SEPA и презгранични извън SEPA. В таблица 2 е представено изменението на стойността на всички транзакции и на измамните транзакции в контекста местни, в рамките на и извън SEPA.

Данните в таблицата за 5-те години свидетелстват за устойчив преобладаващ дял на стойността на местните транзакции в размер на 93-94 %, следван от дела на презграничните транзакции в SEPA, гвижещ се в рамките на 4-5 %. При толкова висок дял на местните транзакции е впечатляващо, че те са източник само на 50 % от стойността на измамните транзакции през 2012 г., както и обратната закономерност – презграничните транзакции в SEPA в размер на едва 5 % формират 25 % от всички измами. Най-въздействащи обаче са презграничните транзакции, обработени извън SEPA, които при дял само 2 % са отговорни за измами в размер на цели 25 % от общата стойност.

Таблица 2. Географско разпределение на картовите транзакции и измами

Години	Стойност на всички транзакции			Стойност на измамните транзакции		
	Местни	Презгранични в SEPA	Презгранични извън SEPA	Местни	Презгранични в SEPA	Презгранични извън SEPA
2008	94 %	4 %	2 %	46 %	25 %	29 %
2009	94 %	4 %	2 %	44 %	29 %	27 %
2010	93 %	5 %	2 %	46 %	28 %	26 %
2011	93 %	5 %	2 %	51 %	24 %	25 %
2012	93 %	5 %	2 %	50 %	25 %	25 %

Източник на данните: всички схеми за разплащания с карти (CPSs)

Причината за това несъответствие може да се търси в ориентацията на престъпните субекти към използване на ниските стандарти за сигурност, присъщи за картите с технологията с магнитна лента, за разлика от тези с чип, използвани преобладаващо в Европа, за който проблем ще стане въпрос в анализа в следващото изложение.

• **Разпределение на измамите по страни**

Данните, събирани от ЕЦБ от всички схеми за разплащания с карти (card payment schemes (CPSs) в SEPA, позволяват да се придобият интересни познания относно географското разпределение на картовите измами по страни, макар че ЕЦБ не публикува информация за абсолютната стойност на измамите, а използва само относителни величини.

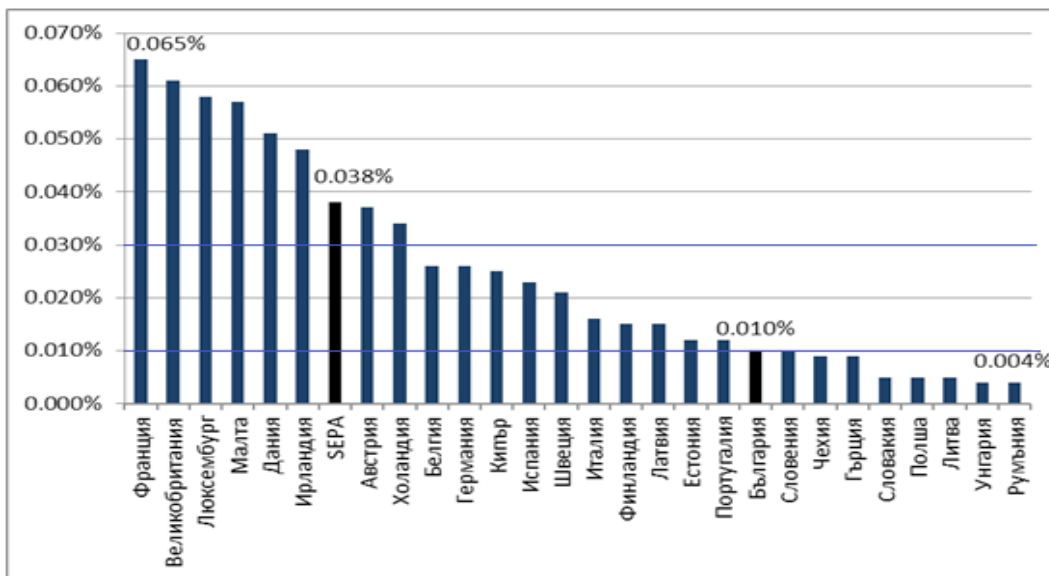
ЕЦБ изследва *зависимостта между използването на платежни карти* в страните от ЕС (с показатели като: карти на един жител, стойност и обем на транзакциите на 1 карта, стойност и обем на транзакциите на 1 жител) и *равнището на измамите* (измерено с показатели като: дял на стойността на измамите в стойността

на транзакциите, 1000 карти, стойност и обем на измамите на 1000 жители).

Картите, издадени във Франция, Великобритания, Люксембург, Малта, са погложени на най-големи загуби от измами като дял от стойността на транзакциите, съответно с дял 0,065 %, 0,061 %, 0,058 % и 0,051 % (вж. фигура 6).

Противоположно на тях, страните с най-малък дял на измамите в стойността на транзакциите са Румъния, Унгария, Литва, Полша (между 12 и 15 пъти по-малък дял – съответно 0,004 %, 0,004 %, 0,005 %, 0,005 %).

Сравнението между показателите за използването на картите и тези за равнището на измамите позволява да се обобща, че повечето от **страните с развити картови пазари** (т.е. тези с високи обеми и стойности на картови транзакции на глава от населението) **имат високи нива на измами**. В другата крайност са страните със слабо използване на платежни карти, за които са характерни ниски нива на измамите. Примери и за двете групи страни бяха посочени по-горе.

Фигура 6. Относителен дял на стойността на измамите в стойността на транзакциите през 2012 г. Източник на данните: ECB, 2014b, p. 19

Управление на ресурси и разходи

Показателни са *данните за измамите в съответствие с каналите за реализирането им* по страни. През 2012 г. от 27-те членки на ЕС 24 страни се отнасят към групата с преобладаващ канал КБИ от гл. т. на издаването на картите, като този канал формира от 81 % (Ирландия), 79 % (Малта), 75 % (Гърция) до 47 % (Швеция), 41 % (Полша), 40 % (Литва) от стойността на измамите. Средно за ЕС делът е 56 %. Само при две от страните доминират АТМ измамите – Холандия (52 %) и Естония (43 %), а в Испания определящ канал за измамите са POS устройства с 50 % от стойността на измамите. Следователно, с малки изключения за страните в ЕС КБИ са основният канал за извършване на измами.

Анализ и оценка на равнището на използване на карти и на измамите с тях в България

• Използване на платежни карти в България

В нашата страна платежните карти са на второ място по относителна важност като платежни инструменти със 17,7 % след кредитните трансфери, които имат внушителния дял от приблизително 80 % (виж фигура 1).

Броят на издадените у нас карти към края на 2012 г. по данни на ЕЦБ е 8 259 630, който през 2013 г. пада на 7 736 460 (ЕСВ, 2014с). Съответно се променя и *броят на издадените карти на човек от населението* – от 1,13 през 2012 г. (при средно за ЕС 1,49) намалява на 1,06 през 2013 г., с което България се нарежда на едно от последните места сред страните в ЕС.

Според **броя и стойността** на картите транзакции на човек на година (съответно 4,5 бр. през 2012 и 6,25 бр. през 2013 г. – фигура 3; €190 през 2012 г. и €240 през 2013 г. – фигура 4) **България категорично заема последно място в ЕС**. Разглеждайки обаче изменението на броя на картите транзакции на човек в динамика – от 2001² г.

² В статистическите данни на ЕЦБ липсва информация за България за 2000 г.

до 2013 г., се установява, че у нас то е значително по-интензивно, в сравнение със средното ниво в Европа – нарастване 52 пъти при само 2.6 пъти в ЕС. Същата констатация може да се направи и по отношение на показателя за стойността на годишните транзакции на човек от населението, който бележи внушителен ръст, като за същия период стойността се е увеличила 28 пъти, а за последните 5 години се е удвоила.

Отново на последна позиция е нашата страна и според показателя за стойността на POS транзакциите на терминали, разположени в и извън страната, сумарно на карта, издадена в страната (2012 г.: €123+€65=€189; 2013 г.: €146+€82=€228). Непосредствено преди България през 2013 г. се нареждат Гърция (€363) и Румъния (€420).

Стойностите на всички тези показатели дават основание да се направи **обобщението**, че *нашият картков пазар е най-слабо развитият и използването на карти е на значително по-ниско равнище от средното за ЕС*. За България са характерни ниски стойности на отделните показатели, характеризиращи картите плащания, но изменението им в динамика е изключително интензивно и обнадяващо и следователно те свидетелстват за огромен потенциал през следващите години. Според равнището на картите измами България обаче не е на последното място в ЕС.

• Равнище на измамите с платежни карти в България

Нашата Централна банка не публикува данни за *стойността и източниците на картите измами* в сайта си (www.bnb.bg), както и в печатните си издания. БНБ обаче е задължена и подава информация за тях на ЕЦБ. **Сериозен проблем**, възпрепятстващ открояването у нас на сериозността на въпросите за картите измами, е **липсата на ясна методика**, според която да бъдат регламентираны източниците на информация и начините за надеждното и изчерпателното ѝ събиране. Според проучвания на автора, към момента БНБ събира данни за картите измами

според постъпилите в Централната банка оплаквания от потребители за претърпени от тях загуби от картови транзакции, което на практика не дава точна статистика и води до подценяване на проблема.

Данни от други източници сочат, че само със скимирание чрез картово налични транзакции през 2013 г. в България са откраднати 7,93 млн. лв. (7,71 млн. през 2012 г.) или нарастване с 2,9 % спрямо предходната година³. Към тази стойност следва да се добавят измамите чрез другите канали за реализиране на картови измами, вкл. чрез картово безналичните транзакции. Следователно, абсолютното изражение на измамите би се оказало значително по-голямо при наличие на надеждна и изчерпателна статистика. В допълнение, като изключително тревожни могат да се посочат и данните за 2013 г. от доклад на американската компания Verizon, касаещ пробивите в сигурността на данните (Verizon 2014 Data breach investigations report) и обхващащ 95 страни. Българи са извършители през 2013 г. на най-много скиминг атаки на платежни карти (с дял от 38 %), следвани от престъпници от Армения, Румъния, Бразилия и САЩ (Verizon, 2014, р. 35). Скиминг атаките попадат според доклада сред трите основни източници на инциденти срещу банковите институции заедно с уеб атаките и атаките „Отказ от услуга“ (Denial of service) (Verizon, 2014, р.15).

Въз основа на официалните данни на ЕЦБ за дела на измамите в стойността на транзакциите по страни, предлагаме 27-те страни, изобразени на фиг. 6., да бъдат разпределени в 3 групи, за да се проследи **къде попада България**. Според предложението ни, групите включват следните страни:

- В *първата група* участват страни с равнище на стойността на измамите *над 0,03 %* – общо 8 страни;

³ По данни на компанията за финансови анализи „Таймтрик“, цитирани в „8 млн. лв. източени в България чрез скиминг“, <http://www.24chasa.bg/Article.asp?ArticleId=4339043> (25.11.2014)

- Във *втората група* – с равнище *от 0,03 % до 0,01 %* – общо 10 страни;
- В *третата група* – *под 0,01 %* вкл. – общо 9 страни.

Както се вижда от графиката, България е на челно място в третата група, в която присъстват само страни от Централна и Източна Европа със слабо развити картови пазари като Румъния, Унгария, Литва, Полша, Словакия и т.н.

Относителното значение на измамите у нас, измерено със стойността на измамите като дял от общата стойност на транзакциите, възлиза на 0,01 % (ECB, 2014b, р. 20), което отново поставя България на челно място в третата група при условно разделяне на страните на 3 групи. Особено **тревожен е фактът**, че през 2012 г. се наблюдава **ръст на показателя с 25 % спрямо предходната година** и този ръст ни нарежда на четвърта позиция сред застрашените страни като Португалия (45 % ръст), Дания (35 % ръст) и Полша (28 % ръст).

Важността на отделните канали за формирането на този дял от 0,01 % е представена в таблица 3. Анализът на данните в таблицата показва, че за България с най-голяма относителна важност са КБИ (2,7 пъти по-съществени от следващите в класацията), измамите с фалшифицирани карти на ATM и на POS (съответно с дялове 0,0054 %, 0,0020 %, 0,0017 %). Отчетеното през 2012 г. нарастване на КБИ в размер на 51 % спрямо предходната година дава основание за разглеждането им като изключително съществен проблем, който, както бе посочено в предходното изложение, касае почти всички страни в ЕС. При измамите с фалшифицирани карти на POS терминали също се отчита нарастване с около една трета, а като положителен факт трябва да отбележим наличието на спад при останалите канали за измами – фалшифицирани карти на ATM и измами с изгубени и откраднати карти на ATM и POS.

Таблица 3. Стойност на измамите по канали като дял от стойността на всички транзакции в България

№ по важност	Измамите по канали	Дял през 2012 г.	Промяна на дела спрямо 2011 г.
1	Картово безналични измами	0.0054%	51%
2	Измами с фалшифицирани карти на ATM	0.0020%	-18%
3	Измами с фалшифицирани карти на POS	0.0017%	31%
4	Измами с изгубени и откраднати карти на ATM	0.0002%	-4%
5	Измами с изгубени и откраднати карти на POS	0.0001%	-65%

Източник на данните: (ECB, 2014b) и изчисления на автора

Направеният анализ на равнището и каналите, източници на измами с платежни карти, позволява да се **заклучи**, че независимо от най-слабо развития картов пазар в сравнение с останалите страни в ЕС и SEPA, **равнището на измамите в България не е пропорционално също толкова ниско, колкото би могло да се очаква съобразно установената по-горе закономерност: „слабо развит картов пазар – ниско ниво на измамите“.**

Противодействие на измамите с платежни карти

• Противодействие при картово наличните транзакции

Установената тенденция за намаление на измамите на ATM и POS устройства през последните 5 години се основава на активните мерки, предприети от основните картови организации и подкрепени от ЕЦБ за подобряване на сигурността на картовите плащания и свързаната с тях инфраструктура. *Най-важното подобрение е разширяващото се приложение на чип базирания стандарт EVM⁴, който включва замяна на потенциално уязвимите карти с маг-*

*нитна лента, които лесно могат да бъдат скимирани и дублирани, с чип карти. Смарт или чип картите се характеризират със значително по-висока степен на защита с приложение на криптографски алгоритми за сигурна автентикация на потребителите (Vagad, 2009, p. 6-39) и се използват за-гължително с PIN код. Миграцията към EMV изисква подмяна не само на платежните карти, но изисква и платежни устройства, поддържащи стандарта, поради което тя се реализира в 3 направления – миграция на карти, ATM и POS терминали. Според EMVCo, организацията, отговорна за EMV спецификациите, към края на 2013 г. миграцията в Европа е приключила за 81,6 % от картите и за 99,9 % от терминалите, а делът на EMV транзакциите (тези транзакции, при които картата и използваният терминал са EMV съвместими) възлиза на 96,33 % (EMVCo, 2014). Тези данни свидетелстват за наличие на много съществени предпоставки за по-сигурни налични картови плащания в SEPA. За сравнение, EMV транзакциите възлизат на 83,33 % в Канада, Латинска Америка и Карибите; 75,90 % в Африка и Средния Изток; 19,42 % в Азия и само 0,30 % в САЩ. Следователно, **Европа е най-готовият континент от гл.т. на миграцията към EMV и сигурността на наличните картови транзакции.***

⁴ Абревиатурата EMV произхожда първоначално от EuroPay, MasterCard и Visa, а понастоящем стандартите се поддържат от организацията EMVCo, в която членуват 6 организации: American Express, Discover, JCB, MasterCard, UnionPay и Visa.

Потвърждение за положителното въздействие на почти 100 % приключилата EMV миграция върху равнището на картово наличните измами е съотношението между реализирането на ATM и POS измамите с фалшифицирани карти на местно, трансгранично във и извън SEPA ниво и изменението на това съотношение в динамика от 2008 до 2012 г. (Вж. таблица 4). Особено показателно е то при ATM измамите – ако през 2008 г. 53 % от измамите са презгранични, реализирани извън SEPA, то през 2011 и 2012 г. делът им скача на повече от 90 %. Това е доказателство, че благодарение на почти напълно възприетия в Европа EMV стандарт за сигурност местните и трансграничните измами в SEPA са сведени до минимум.

Към обичайните мерки за защита на картово безналичните транзакции се отнася използване на т.нар. система за проверка на код за сигурност на картите (Card Security Code) – при Visa: Card Verification Value 2 (CVV2) – трицифров код, изписан на задната страна на картата, който при плащания се въвежда от потребителя заедно с номера на картата и срока на валидността ѝ. Тази мярка не гарантира достатъчна сигурност, поради отпечатването на кода върху картата. Друга мярка е използването на протокола за сигурност “3-D Secure”, известен при двете основни картови схеми с бранговите имена “Verified by Visa” и “MasterCard SecureCode”. Той изисква при всяко плащане потребителят да въвежда 4-цифров ПИН код, който се потвърждава в реално време от издателя на картата.

Таблица 4. Съотношение между местата на реализация на стойността на измамите с фалшифицирани карти

Място на реализация	2008		2009		2010		2011		2012	
	ATM	ATM+ POS	ATM	ATM+ POS	ATM	ATM+ POS	ATM	ATM+ POS	ATM	ATM+ POS
Презгранични, реализирани извън SEPA	53%	56%	56%	57%	67%	61%	95%	78%	94%	81%
Презгранични, реализирани в SEPA	39%	31%	35%	31%	27%	27%	-	12	-	10%
Местни	8%	13%	9%	12%	6%	12%	5%	10%	6%	9%

Източник на данните: ECB, 2014b

• Противоводействие при картово безналичните транзакции

Картово безналичните транзакции не се възползват от подобренията на сигурността на картовите транзакции, свързани с възприемането на EMV стандарта, поради което противоводействието следва да се реализира в други направления. Престъпниците се стремят да придобият чувствителните потребителски данни за платежната карта с две цели: да ги продадат на черния пазар или да закупват стоки и услуги от името на клиента.

Фактът, че кодът е статичен, позволява на престъпниците да злоупотребяват с него, в случай че го придобият по непозволен начин с помощта на зловреден код като key logger програми, троянски коне и др. Ето защо той също не носи достатъчна сигурност.

Обобщения и препоръки

Въз основа на направения анализ на използването на платежни карти и измамите с тях, могат да се направят следните обобщения и препоръки:

Управление на ресурси и разходи

1. Пазарът на платежни карти като електронен платежен инструмент в SEPA и ЕС е много добре развит. Плащанията с карти са най-много използваният и бележещият най-значителен ръст инструмент за плащания на дребно в Европа. Това е характерно най-вече в страни като Швеция, Дания, Финландия, Великобритания. В страните от Централна и Източна Европа, вкл. и в България картовият пазар е на доста по-ниско равнище, но притежава изключителен потенциал за растеж. Доказателство са данните за внушителен ръст на броя и стойността на годишните транзакции на човек от населението в България за 16 годишния период.

2. Отчетените измами с платежни карти в SEPA през всички транзакционни канали (картово безналични, ATM и POS) нарастват през 2012 г. **Най-внушителен растеж показват КБИ, допринасяйки за 60 % от общата стойност.** Според трайно установената тенденция за нарастването им, се очаква те да продължават да бъдат най-голямото предизвикателство в усилията за противодействие и справяне с тях.

3. Завишените ATM и POS **измами се дължат преди всичко на измами с фалшифицирани карти, извършени в страни извън SEPA.** Анализът показва, че тази закономерност се обуславя от все още неприключилия преход към EMV в другите континенти, освен Европа, която е постигнала високо ниво на съвместимост със стандарта.

4. Практиката с КБИ показва, че с цел по-нататъшно повишаване на сигурността се препоръчва да се въведе практиката за проверка на самоличността на потребителя при разплащания с карта в интернет с **използване на два автентикационни фактора**, при това единият от които да не е статичен. В зависимост от практиките на отделните банки по отношение защитата на техните клиенти в интернет банкирането, би могло тази практика да се приложи и при картово безналичните транзакции, а именно:

- използване на случайни кодове, генерирани от токън устройства;

Това би било подходяща мярка, напр. за голяма част от работещите на българския пазар банки, които прилагат потвърждаване от клиентите на активните операции в интернет банкирането с еднократни шестцифрени кодове от токън устройства. Такива банки у нас са: Банка ДСК, ОББ, Първа инвестиционна банка, Райффайзенбанк (България), Сосиете Женерал Експресбанк и др.

- използване на четец на чип карти, които включително може да изисква въвеждане на PIN код;

Такава препоръка може да се даде напр. на банките във Великобритания, повечето от които отдавна са предоставили на своите клиенти четци на чип карти (напр. Barclays обозначава проекта си за използване на картите за автентикация PINsentry) (Парушева, 2009, с. 90-91), които освен за проверка на самоличността на клиентите при вход в интернет банкирането могат да се използват и при плащания с дебитна или кредитна карта в глобалната мрежа. Именно във Великобритания е особено наложително предприемане на ефективни мерки по отношение на КБИ, тъй като там техният дял е много висок (72 % през 2012 г.) и формират 36 % от общите картови измами в SEPA (ECB, 2014b, p. 4).

- В **България** следва да се предприеме инициатива за **определяне на институция, която да има задължение да събира данни за стойността и източниците на картови измами** във всички техни разновидности, с цел да се осигури изчерпателност и пълнота на информацията за тях. Източници на информация за картовите измами следва да бъдат всички банки, работещи у нас, а също и фирма „БОРИКА-Банксервиз“, която е оператор на БОРИКА – националната Система за обслужване на плащания по операции с банкови карти на територията на страната. Картогържателите също би следвало да

могат да подават информация, в случай че станат жертва на картова измама.

Като институция, отговаряща за „организирането, поддържането и развитието на платежните системи в страната“ (съгл. чл. 2 от Закона за БНБ), вкл. системата за разплащания с карти, Централната банка би следвало да поеме инициативата за нормативни промени, конкретно в Закона за платежните услуги и платежните системи и в Наредба №3 за условията и реда за изпълнение на платежни операции и за използване на платежни инструменти, с които да се определи организацията, която да има задължението да събира и обобщава информацията за картите измами. Един от вариантите е тази организация да бъде **Българската асоциация за сигурност при картите разплащания (БАСКР)**, учредена от банките още през 2005 г., която обаче отсъства от публичното пространство, не притежава уеб сайт, а дейността ѝ не се отразява от медиите. Друг възможен вариант е да се създаде специално звено към **Управление „Банково“ на БНБ**, в чийто ресурс е надзорът над платежните системи, вкл. над „участниците в платежните системи, доставчиците на платежни услуги, издателите на електронни пари и платежни инструменти“ (БНБ, Надзор на платежните системи). Трети вариант е звеното за събиране и обобщаване на информацията на национално ниво да бъде част от оператора на Системата за обслужване на плащания по операции с банкови карти на територията на страната – фирма „БО-РИКА-Банксервиз“ АД, в която са акционери БНБ и всички търговски банки у нас.

Като цяло, заинтересовани страни за предотвратяване, респ. намаляване на картите измами, са всички участници в картите транзакции: банките, издатели на карти, картодържателите, банките на търговците, търговците, операторите на платежни системи, централната банка като регулатор, схемите за разплащания

с карти. В интерес на запазване на доверието на потребителите в картите като основен платежен инструмент е всички страни да полагат общи системни усилия за повишаване степенята на сигурност на картите плащания. Банките не следва да разглеждат предоставянето на коректна информация за инцидентите с картите измами като въпрос, който е в ущърб на тяхната репутация.

Заключение

С разширяване на хармонизацията и интеграцията на картите плащания в рамките на SEPA, ще продължи да нараства използването на картите като основен електронен платежен инструмент, особено в страните в Централна и Източна Европа, вкл. в България, притежаващи огромен потенциал за растеж. По отношение на картите измами следва да се въведат единни правила, респ. практики за противодействието им в SEPA, като се постави акцент върху превенцията на КБИ, които се очаква в перспектива да нарастват паралелно с нарастването на картово безличните транзакции. За постигане на високо ниво на сигурност на безличните картите плащания е нужно да се въведе задължително двуфакторна автентикация на потребителите.

Цитирани източници:

БНБ, Надзор на платежните системи, <http://bnb.bg/PaymentSystem/PSPaymentOversight/PSPaymentOversightIntroduction/index.htm>[онлайн].

(BNB, Nadzor na platezhnitate sistemi, <http://bnb.bg/PaymentSystem/PSPaymentOversight/PSPaymentOversightIntroduction/index.htm>[онлайн]).

Мартинов, Д., 30.09.2014, 8 млн. лв. източени в България чрез скиминг, <http://www.24chasa>.

Управление на ресурси и разходи

- bg/Article.asp?ArticleId=4339043[онлайн], [Достъпно на 25.11.2014].
- (Martinov, D., 30.09.2014, 8 млн. лв. iztocheni v Bulgaria chrez skimming, <http://www.24chasa.bg/Article.asp?ArticleId=4339043>[onlayn], [Dostapeno na 25.11.2014]).
- Парушева, С., 2009. Кражбите на самоличност и защитата на интернет банкирането, *Икономически алтернативи*, № 2.
- (Parusheva, S., 2009. Krazhbite na samolichnost i zashtitata na internet bankiraneto, *Ikonomicheski alternativi*, № 2)
- Aite Group, Global Consumers React to Rising Fraud: Beware Back of Wallet, October 2012.
- Bagad, V., Dhotre, I., 2009. Networks and Information Security, Technical Publications Pune.
- European Central Bank, April 2014, Card payments in Europe – a renewed focus on SEPA for cards.
- European Central Bank, February 2014, Third report on card fraud.
- European Central Bank, Statistical Data Warehouse [online] Available at: <<http://sdw.ecb.europa.eu/>
- European Central Bank, 2014, Relative importance of payment instruments: 2013, [online], Available at: <http://www.ecb.europa.eu/stats/payments/paym/html/payments_nea_p_2013.en.html[Accessed 1 November 2014].
- EMVCo, 2014, Worldwide EMV Deployment Statistics, [online], Available at: <http://www.emvco.com/about_emvco.aspx?id=202[Accessed 20 November 2014].
- Verizon, 2014 Data breach investigations report.